

За своїм походженням право як константний трансцендентальний імператив перебуває в інтелігібельній свідомості людини. Природа права духовна, або метафізична. Нас не може задовольнити абстрактне поняття права. Ним можна було б задовольнитися, коли б людина була суто чуттєво-тілесною і абстрактною (або емпіричною) істотою. Але вона від природи ще й розумна, або інтелігібельна, істота, що й змушує нас розумно, а не лише абстрактно пізнавати право, розумне правопізнання – це мислення за допомогою ідеї права, а не поняття права, як у позитивізмі.

Співвідношення ідеї права і юридичного факту можна виразити таким чином: 1) ідея права випереджає факт і вказує його напрямком, за яким факт мусить іти вслід. Ідея мусить адекватно втілитися у факт; 2) ідея оцінює факт (як правовий або неправовий).

Сказане з усією очевидністю підтверджує, що за своїм походженням право є предметом дослідження не позитивної науки, а нормативної етики, що є онтологічно-телеологічним підходом до права. Право неминуче містить телеологічний момент, справедливість як мету і сенс права. На цій підставі воно набуває своє надюрідичне значення і самотність. Це означає, що істинне правопізнання здійснюється не на рівні апостеріорної даності, воно є працею більш високих категоріальних синтезів.

Список використаної літератури:

1. Аристотель. О душе // Сочинения: в 4-х т. – Т. 1. – М.: Мысль, 1976. – С. 151-155. 320 с.
2. Гегель Г.В.Ф. Философия права / Пер. с нем. – М.: Мысль, 1990. – С. 68. 524 с.
3. Аристотель. Метафизика // Сочинения: в 4-х т. – Т. 1. – М.: Мысль, 1976. – С. 439. 320 с.

Ключові слова: ідея права, правопізнання, троїста природа людини, метафізика, інтелігібельне правопізнання, трансцендентальний імператив.

Ключевые слова: идея права, правосознание, тройственная природа человека, метафизика, интеллигибельное правосознание, трансцендиальный императив.

Key words: the idea of law, cognition of law, man's threefold nature, metaphysics, intelligible cognition of law, the transcendental imperative.

КРЕСТОВСЬКА НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
доктор юридичних наук, професор*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЛІБЕРТАРІАНСТВА

Транзитивний характер сучасного періоду розвитку українського суспільства та перехідний стан усіх політичних його інститутів включ-

но з державою зумовлює пошуки політичними акторами ідеологічної основи своєї діяльності, яка була би привабливою для їх потенційного електорату. Таким новим модним трендом минулорічних виборчих кампаній стало лібертаріанство, у прихильності якому зізнавались мінімум дві політичні партії («Слуга народу» та «Голос»). Очевидне нерозуміння ідеологами цих політичних сил лібертаріанства, у сукупності з передвиборчими обіцянками породило викривлене уявлення про лібертаріанство у широких верств громадськості, що зумовлює необхідність кваліфікованого роз'яснення сутності лібертаріанської філософії права, держави і політики. Певною мірою відповіддю на цей виклик стала колективна монографія «Либертарианская перспектива. От посткоммунизма к свободному обществу» [1], яка, утім носить скоріше публіцистичний, ніж науковий характер. Одна з її глав присвячена суто правовим питанням, зокрема, містить концепцію нової конституції для України, яку автор в дусі наївного аристотелізму пропонує формулювати за аналогом статуту ОСББ.

Вищевказане зумовлює необхідність прояснення сутності лібертаріанства з теоретико-правових позицій.

Термін «лібертаріанство» був запропонований англійським політичним філософом У. Белшем в його есе «Про свободу та необхідність» (1789 р) як протиставлення релігійному детермінізму.

Лібертаріанство абсолютизує індивідуальну свободу та здатність людини до самоорганізації їй, відтак спрямоване на мінімізацію обмежень свободи з боку усіх суб'єктів політики, передусім держави. До ідей-цінностей лібертаріанства відносять, крім свободи та автономії особистості, мінархію (мінімальна влада), невтручання держави до приватної сфери, критику соціальних функцій держави, заборона нападу та агресивного насильства, застосування сили тільки задля захисту або відплати. У розвиток цих ідей сучасне лібертаріанство виступає за: свободу розпорядження власним тілом (звідси – за право на аборт, одностатеві союзи, евтаназію тощо); свободу пересування, в тому числі – вільну міграцію; свободу думки та слова і, відповідно проти будь-якої, в тому числі – проти моральної, цензури; свободу підприємництва аж до повного усунення державного регулювання економіки. Усі людські відносини мають базуватися на добровільних засадах; законом має бути обмежено тільки агресивне насильство (вбивство, пограбування, зґвалтування, викрадання за викуп та шахрайство тощо). Прихильники лібертаріанства називають його філософією свободи, яка нічого не забороняє; строго кажучи, лібертаріанство не забороняє навіть агресію проти індивіда або власності, якщо вона здійснюється для самозахисту. У зв'язку з цим лібертаріанці захищають право громадян на володіння зброєю. Лібертаріанство виступає проти державного втручання в економічні відносини та проти державних соціальних гарантій і, відповідно, погоджується тільки на мінімальну державу.

Правовий аспект лібертаріанства найповніше представлено у праці Р. Нозіка «Анархія, держава та утопія», в якій він надає першорядне значення індивідуальним правам людини: праву розпоряджатися собою, своїм тілом і здібностями, а також власністю, заробленою влас-

ною працею. Ці права індивідів мають безумовний пріоритет над усіма обов'язками; саме їх слід брати до уваги і враховувати в першу чергу під час обговорення питань про відносини індивіда і держави. На противагу теорії справедливості Дж. Ролса, з якою він полемізує у своїй книзі, Нозік висунув власну теорію справедливості, засновану на титульному праві власності: люди мають право привласнити майно, яке нікому не належить (принцип справедливості придбання); люди мають право дарувати свою власність іншим або добровільно обмінюватися нею з іншими (принцип справедливості передачі); люди не мають права заволодіти майном інакше, як за першими двома принципами і відтак зобов'язані повернути незаконно отримане власнику (принцип ректифікації) [2]. Р. Нозік ратує за «мінімальну державу», яка має відмовитися від політики соціального перерозподілу благ як різновиду насильства над особистістю і обмежитися захистом життя, безпеки і прав власності своїх громадян. За межами міркувань філософа залишається категорія «спільного блага» та способів його примноження чи захисту (наприклад, оборони суспільства від зовнішнього агресора), оскільки він визнає тільки індивідуальні блага.

Певною мірою теорія Нозіка перекликається з лібертарно-юридичною теорією В.С. Нерсисянца та його школи [3, 4]. Лібертарно-юридична теорія визначає право через поняття свободи та рівності. Свобода – це можливість вибору зовні вираженої поведінки. Для конкретної людини вона зумовлена власними ресурсами життєдіяльності. Звідси свобода можлива лише в суспільстві, де існує власність, і тільки в такому суспільстві виникають і розвиваються право і держава. У цьому сенсі свобода і власність по суті – одне й те саме.

Сутність права – це рівна свобода, і право – необхідна форма свободи. Формальна рівність у свободі – принцип права, принцип правового регулювання, принцип, яким право відрізняється від інших способів соціонормативної регуляції. Право в сенсі юридичного лібертаріанства – це формальна свобода. Право гарантує лише формальну можливість бути реальним власником різноманітних ресурсів життєдіяльності. Сама по собі правова свобода нічого не дає людям, крім рівності в свободі.

Правова рівність не рівнозначна рівності перед законом, яка означає лише те, що закон рівною мірою застосовується до всіх. Але закони можуть бути як правовими, так і неправовими. Критерієм розрішення правового та неправового закону є права людини – безумовні соціально значущі домагання індивіда на вільну самореалізацію в суспільстві і державі. Лише там, де забезпечено мінімум прав людини – особисту свободу і недоторканість, власність і безпеку, – існує правова свобода.

Право і держава є необхідними формами свободи. Право – нормативна форма свободи, держава – інституційна форма свободи. Це поєднання права і держави через поняття свободи є відмінністю теорії лібертарно-юридичної теорії від інших версій лібертаріанства. Лібертарно-юридична теорія розрізняє культури правового типу, де свобода є найвищою соціальною цінністю, і культури неправового типу, де

найвищою цінністю визнаються інші сутності. Держава розглядається як організація публічної політичної влади правового типу. Її антиподом є публічна політична влада силового типу – деспотія, сучасний варіант якої – тоталітаризм. Ідеальні типи правової публічно-політичної влади: авторитарна, або поліцейська держава (в якій влада мінімально пов'язана правовою свободою) і правова держава (в якій влада максимально пов'язана правовою свободою).

Список використаної літератури:

1. Башлаков С., Золоторев В., Хохлов В. Либертарианская перспектива. От посткоммунизма к свободному обществу. Киев : Ніка-Центр, 2019. 344 с.
2. Нозик Р. Анархия, государство и утопия. М. : ИРИСЭН, 2008. 424 с.
3. Нерсесянц В.С. Право математика свободы: Опыт прошлого и перспективы. Москва : Юристъ, 1996. 160 с.
4. Четвернин В.А. Современная либертарно-юридическая теория. Ежегодник либертарно-юридической теории. 2007. № 1. С. 5-9.

Ключові слова: лібертаріанство, Р. Нозік, лібертарно-юридична теорія.

Ключевые слова: либертарианство, Р. Нозик, либертарно-юридическая теория.

Key words: libertarianism, R. Nozick, libertarian law theory.

МЕЛЬНИЧУК ОЛЬГА СТЕПАНІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
доктор юридичних наук, доцент*

ПРАВОВА УРБАНІСТИКА ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одна з особливостей сучасної юридичної науки – її спрямованість на пошук міждисциплінарних підходів до розкриття різних аспектів правового життя. Міждисциплінарність сьогодні стає головною формою становлення нового знання, оскільки вважається, що повноцінна нова наукова гіпотеза не може виникнути «всередині» існуючого знання, а тому наукову новизну забезпечує метафоричне перенесення знань з однієї сфери до іншої. Це дає свіжий погляд на старі проблеми, можливість побачити їх у новому світлі [1, с. 19–20]. Використання міждисциплінарних підходів дозволяє подолати високий рівень догматизації, який характерний для юридичної науки. За рахунок привнесення нових тем, проблем, питань, концепцій, понять може бути забезпечено розвиток правової та державної сфер.

Освоєння методів та результатів інших наук було і залишається важливим напрямком та істотним джерелом розвитку юридичної науки. Можна виділити дві основні форми такого освоєння значущих для юриспруденції досягнень інших наук: юридизація методів (і в цілому